

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

Наукові записки
Бердянського державного
педагогічного університету

Серія: Педагогічні науки

Випуск 2

Бердянськ
2023

УДК 378.001.89(082)
ББК 74.480.46я5
Н 34

ISSN 2412-9208
ICV 2021: 85.25
DOI 10.31494/2412-9208

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Лазарєв Микола Іванович – д.пед.н., професор (Українська інженерно-педагогічна академія);

Павленко Анатолій Іванович – д.пед.н., професор (Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія).

*Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 2 від 07.09.2023 р.*

**Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України
збірник включений до Переліку наукових фахових видань України
(категорія «Б»)**

(наказ МОН України №1412 від 18 грудня 2018 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ігор Богданов – доктор педагогічних наук, професор, ректор (Бердянськ), головний редактор; **Ольга Гуренко** – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); **Ольга Грауман** – доктор педагогічних наук, професор (Хільдесхайм, Німеччина); **Лариса Зайцева** – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); **Людмила Коваль** – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); **Ільзе Мікельсон** – доктор педагогічних наук, професор (м. Лієпая, Латвійська Республіка); **Надія Венцева** – доктор педагогічних наук, доцент (Бердянськ); **Ігор Раку** – доктор педагогічних наук, професор (Кишинів, Молдова); **Алесандро Фігус** – доктор педагогічних наук, професор (Рим, Італія); **Ольга Попова** – кандидат педагогічних наук, доцент (Бердянськ); **Катерина Осадча** – кандидат педагогічних наук, доцент (Мелітополь).

Н-34 Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 2. 2023. 444 с.

Збірник «Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки» заснований з метою оприлюднення результатів педагогічних досліджень науковців. Публікації репрезентують нові підходи до різних аспектів педагогіки та методики.

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

© Бердянський державний педагогічний університет, 2023
© Автори статей, 2023

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Berdiansk State Pedagogical University**

**Scientific Papers
of Berdiansk State Pedagogical
University**

Series: Pedagogical sciences

Issue 2

**Berdiansk
2023**

UDC 378.001.89(082)
LBC 74.480.46я5
N 34

ISSN 2412-9208
ICV 2021: 85.25
DOI 10.31494/2412-9208

REVIEWERS:

Lazarev Mykola – doctor of pedagogical sciences, professor (Ukrainian Engineerir and Pedagogical Academy);

Pavlenko Anatoly – doctor of pedagogical sciences, professor (Khortytsia National Training and Rehabilitation Academy).

*It is published according to the resolution of the Academic Council
of Berdiansk State Pedagogical University
Record № 2 of 07.09.2023*

**According to the resolution of Attestational board of the Ministry
of education and science of Ukraine this edition was included to
the List of scientific professional editions of Ukraine (category B)**

(Resolution of the Ministry of education and science of Ukraine
№ 1412 of 18 December 2018)

EDITORIAL BOARD:

Ihor Bohdanov – doctor of pedagogical sciences, professor, rector (Berdiansk), editor in chief; **Olha Hurenko** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Olga Grauman** – doctor of pedagogical sciences, professor (Hildesheim, Germany); **Larysa Zaitseva** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Liudmyla Koval** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Ilze Mikelsone** – doctor of pedagogical sciences, professor (Liepaja, Latvia Republic); **Nadiya Ventseva** – doctor of pedagogical sciences, associate professor (Berdiansk); **Ihor Racu** – doctor of pedagogical sciences, professor (Kishinev, Moldova); **Alessandro Figus** – doctor of pedagogical sciences, professor (Rome, Italy); **Olha Popova** – candidate of pedagogical sciences, associate professor (Berdiansk); **Kateryna Osadcha** – candidate of pedagogical sciences, associate professor (Melitopol).

N-34 Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. Issue 2. 2023. 444 p.

The collection of scientific papers of Berdyansk state pedagogical university (Series: Pedagogical sciences) contains results of pedagogical reseach of Ukrainian and foreign scientists. Publications represent new approaches to actual problems of teaching, education and methods.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

- Кудря Оксана** (Полтава). Ретроспективний аналіз проблеми розвитку проєктних технологій у вітчизняній та зарубіжній педагогіці ХХ століття..... 11
- Щербакова Надія, Москаленко Марина** (Бердянськ). Теоретико-дидактичні засади педагогічної спадщини М. Корфа... 17

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

- Ажажа Марина** (Запоріжжя), **Несторенко Тетяна** (Бердянськ), **Пеліова Яна** (Братислава, Словаччина). Управління релокованими університетами в умовах підвищеної невизначеності..... 27
- Остенда Александер, Несторенко Олександр** (Катовіце, Польща), **Каплуновська Алла** (Запоріжжя), **Макаренко Тамара** (Бердянськ). Місце інтернаціоналізації в рейтингу університетів: методологічні аспекти..... 41
- Попова Анастасія, Линдіна Євгенія, Мацейко Наталя** (Бердянськ). Наукова активність науково-педагогічних працівників університету: рефлексії впливу умов сучасності..... 56

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

- Венцева Надія, Макаренко Тамара, Мирошниченко Володимир** (Бердянськ). Інтеграція в дистанційному навчанні та перспективи її використання під час викладання суспільствознавчих дисциплін..... 71
- Мокляк Володимир** (Полтава), **Бондаренко Тетяна** (Київ). Платформа «Дія.Освіта» як приклад гаджеталізації в Україні..... 79
- Пінчук Ірина** (Глухів). Використання інтерактивних платформ вивчення англійської мови майбутніми вчителями початкової школи 88
- Попова Анастасія, Сичікова Яна, Цибуляк Наталя, Лопатіна Ганна, Ковачов Сергій, Попов Пилип** (Бердянськ). Дистанційне та змішане навчання в університетах України: рефлексії щодо їх впровадження у мирний та воєнний час..... 98
- Стойка Олеся** (Ужгород). Структура цифрових компетентностей європейського вчителя..... 118
- Хміль Наталія, Кисельова Олеся** (Харків), **Омельченко Анетта** (Бердянськ). Педагогічна практика як важливий компонент професійної підготовки майбутніх учителів до використання хмарних технологій в освітньому процесі..... 129
- Чернявський Тарас, Титаренко Валентина** (Полтава). Інформатична компетентність як ключовий аспект у формуванні інформатичної культури майбутнього вчителя трудового навчання 145

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА

- Дичківська Ілона, Федорова Наталія** (Рівне). Гуманізм як чинник формування професійної компетентності майбутніх логопедів..... 156

CONTENTS

GENERAL PEDAGOGICS AND HISTORY OF PEDAGOGICS

- Kudria Oksana** (Poltava). Retrospective analysis of the problem of the development of project technologies in domestic and foreign education of the 20th century..... 11
- Scherbakova Nadiya, Moskalenko Maryna** (Berdiansk). Theoretical and didactic principles of the pedagogical heritage of M. Korf..... 17

THEORY AND METHOD OF EDUCATIONAL MANAGEMENT

- Azhazha Maryna** (Zaporizhzhia), **Nestorenko Tetyana** (Berdiansk), **Peliova Jana** (Bratislava, Slovakia). Management of relocated universities in conditions of increased uncertainty..... 27
- Ostenda Aleksander, Nestorenko Oleksandr** (Katowice, Poland), **Kaplunovska Alla** (Zaporizhzhia), **Makarenko Tamara** (Berdiansk). Place of internationalization in university rankings: methodological aspects..... 41
- Popova Anastasiia, Lyndina Yevheniia, Matseiko Natalia** (Berdiansk). Scientific Activity of Academic Staff at the University: Reflections on the Impact of Contemporary Conditions..... 56

INFORMATIONAL AND COMMUNICATIONAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION

- Vientseva Nadiia, Makarenko Tamara, Myroshnychenko Volodymyr** (Berdiansk). Integration in distance education and perspectives of its use in teaching social sciences..... 71
- Mokliak Volodymyr** (Poltava), **Bondarenko Tetiana** (Kyiv). «Diia. Education» platform as an example of gadgetalization in Ukraine..... 79
- Pinchuk Iryna** (Hlukhiv). Usage of interactive platforms for learning english by intending primary school teachers..... 88
- Popova Anastasiia, Suchikova Yana, Tsybuliak Natalia, Lopatina Hanna, Kovachev Serhii, Popov Pylyp** (Berdiansk). Distance and blended learning in Ukrainian universities: reflecting on their implementation in peacetime and wartime..... 98
- Stoika Olesya** (Uzhhorod). The structure of digital competencies of the european teacher..... 118
- Khmil Nataliia, Kyselova Olesia** (Kharkiv), **Omelchenko Anetta** (Berdiansk). Pedagogical practice as an important component of the professional training of future teachers for the use of cloud technologies in the educational process..... 129
- Chernyavskiyi Taras, Tytarenko Valentyna** (Poltava). Information competence as a key aspect in the formation of the information culture of the future teacher of labor education..... 145

SOCIAL WORK AND CORRECTIONAL EDUCATION

- Dychkivska Ilona, Fedorova Nataliya** (Rivne). Humanism as a factor of formation of the professional competence of future speech therapists..... 156

SOCIAL WORK AND CORRECTIONAL EDUCATION

УДК 378.147:376-051

DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-2-156-167

HUMANISM AS A FACTOR OF FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPEECH THERAPISTS

ГУМАНІЗМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ

Iлона DYCHKIVSKA,
Doctor of Pedagogy, Professor

Ілона ДИЧКІВСЬКА,
доктор педагогічних наук,
професор

ilonardgu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9353-5666>

Nataliya FEDOROVA
Doctor in Special Pedagogy,
Associate Professor

Наталія ФЕДОРОВА,
кандидат педагогічних наук,
доцент

nataliya76fedorova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5721-6748>

Rivne State University of
Humanities,
✉ 12, S. Bandery St., Rivne,
33028, Ukraine

Рівненський державний
гуманітарний університет
✉ вул. С. Бандери, 12, м. Рівне,
33028, Україна

Original manuscript received: May 08, 2023

Revised manuscript accepted: August 30, 2023

ABSTRACT

The article substantiates humanism as a factor in the formation of professional competence of future speech therapists, examines in detail the specifics of the formation of a speech therapist in the conditions of university education. The society's path to a modern understanding of the humanistic tasks of special education, the periods of formation of the education system for persons with developmental disabilities in Ukraine are analyzed.

A historical review of the development of humanistic pedagogy and an analysis of the state of modern education convincingly prove that the idea of humanism, which is the basis of the most famous progressive pedagogical teachings, becomes most relevant in crucial periods of social development, when the need of a certain society for the spiritual union of people is clearly visible. That is why today Ukrainian society is oriented towards democratic principles, humanization of the educational process, implementation of an inclusive educational environment.

It is emphasized that the humanization of the attitude of modern Ukrainian society towards people with developmental disabilities was manifested in the state policy of inclusion in education and all other spheres of social life, brought significant changes to the professional activity of teachers in general and teachers in the field of special education, speech therapists, in particular. It is quite natural that in connection with this, the state puts forward qualitatively new requirements for specialists of the special education system.

The article emphasizes that in the conditions of changing paradigmatic projections, the role of the future speech therapist is growing as an example of socially and pedagogically appropriate ways of interacting with others and a direct organizer of a humanistic environment in an inclusive educational space, in which he interacts with a child with special needs, a children's team, and parents of children. The professional competence of the speech therapist, formed on the basis of humanism as a result of training in institutions of higher education, is of decisive importance for solving the above-mentioned tasks.

Keywords: *humanism, humanization, professional competence, future speech therapists, professional training.*

Гуманізм у ставленні до людей з вадами розвитку визначає рівень свідомості нації та ступінь суспільного розвитку. Історичний огляд розвитку гуманістичної педагогіки та аналіз стану сучасної освіти переконливо свідчать, що гуманістичні ідеї, покладені в основу найвідоміших учень прогресивної педагогіки, набули найбільшого значення в переломні періоди суспільного розвитку, коли чітко проглядається потреба суспільства в духовній єдності людей. Тому сьогодні українське суспільство орієнтоване на демократичні засади, гуманізацію освітнього процесу, інклюзивне освітнє середовище.

Ідеї гуманізму, людинолюбства формувалися в історії та суспільній свідомості протягом багатьох століть, були предметом вивчення представників багатьох шкіл і течій упродовж всієї історії людства. Сучасний *гуманізм* як філософська світоглядна система репрезентує уявлення про людину не лише як вищу цінність і мету соціального розвитку, а й як суб'єкт всебічної відповідальності за наслідки своєї діяльності, свого буття. Коли нині людина виявляє реальну можливість самостійного вибору способів поведінки, напрямів світогляду, зростає роль гуманізму як ціннісного підґрунтя всіх соціальних процесів, у тому числі освітніх. Відтак, у сучасних умовах гуманізм набуває значення методологічних засад освіти й виховання, стає духовною основою формування особистості.

Мета статті: обґрунтувати гуманізм як чинник формування професійної компетентності майбутніх логопедів, проаналізувати шлях суспільства до сучасного розуміння гуманістичних завдань спеціальної освіти, періоди становлення системи освіти осіб із порушеннями розвитку в Україні, розглянути специфіку формування логопеда в умовах університетської освіти.

Методи та методики дослідження. Для вирішення поставленого завдання та досягнення поставлених цілей використовуються сучасні загальнонаукові методи дослідження, що відповідають природі досліджуваного явища: історико-логічний, порівняння, аналіз різних поглядів учених на проблему, узагальнення даних науково-методичної літератури.

Результати та дискусії. Зважаючи на те, що в центрі уваги нашого дослідження – саме система спеціальної освіти, вважаємо доцільним коротко проаналізувати шлях суспільства до сучасного розуміння гуманістичних завдань спеціальної освіти. Людство загалом і наша держава зокрема пройшли довгий шлях еволюції ставлення до

людей з особливостями розвитку від цілковитої сегрегації до ідей інтеграції, а пізніше – державної політики інклюзії.

Ретроспективний аналіз еволюції ставлення держави і суспільства до людей з особливостями у розвитку від античних часів до наших днів дозволив дослідникам виділити в ній певні періоди. Так, українські дослідники в галузі історії спеціальної освіти Віталій Бондар і Владлена Золотоверх виокремлюють 5 періодів еволюції ставлення держави і суспільства до людей з особливостями у розвитку в Україні [2:101]. Схематично співставлення цих періодів у Європі та Україні представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Еволюція ставлення суспільства до людей з особливостями у розвитку

Еволюція ставлення держави і суспільства до людей з особливостями у розвитку	
В Європі	В Україні
<u>Перший період:</u> від агресії та нетерпимості до усвідомлення необхідності піклування про інвалідів	
(VIII ст. до н.е. до XII ст. н.е.) Закопи Лікурга як відображення агресивного неприйняття дитини-інваліда античним світом. Нові ідеали Християнства в епоху Середньовіччя – виникнення перших світських притулків для немічних.	(X – поч. XVIII ст.) Слов'яни-язичники не виявляли агресії стосовно людей з відхиленнями у розвитку, ставилися до них зі співчуттям. Хрещення Русі – виникнення перших монастирських притулків.
<u>Другий період:</u> від усвідомлення необхідності піклування про інвалідів до усвідомлення можливості навчання глухих і сліпих дітей; від притулків до перших спеціальних навчальних закладів	
(XII – XVIII ст.) Ідеї гуманізму і антропоцентризму епохи Відродження. Реформація – протестантизм – більш гуманне ставлення. Просвітництво – віра в можливість навчання інвалідів. Французька революція – рівні права.	(XVIII ст.) На території України виникають перші організовані спроби навчання та виховання особливих дітей та підлітків у будинках виховання, цьому в значній мірі сприяє розвиток медичних знань та філософської думки.
<u>Третій період:</u> від усвідомлення можливості навчання дітей із сенсорними порушеннями до визнання права аномальних дітей на освіту. Становлення системи спеціальної освіти	
(кінець XVIII – початок XX ст.) Відкриття перших навчальних закладів для глухих і для сліпих. Прийняття закону про обов'язкову початкову освіту і поширення його дії на дітей з вадами розвитку. Створення системи спеціальної освіти.	(кінець XIX – початок XX ст.) Відкриття перших шкіл для глухонімих і сліпих. Після революції 1917 р. система спеціальної освіти вперше стає частиною державної освітньої системи. Створення мережі спеціальних навчальних закладів.
<u>Четвертий період:</u> від усвідомлення необхідності спеціальної освіти для окремих категорій дітей з відхиленнями у розвитку до розуміння необхідності спеціальної освіти для всіх, що потребують її. Розвиток і диференціація системи спеціальної освіти	
(поч. XX ст. – 70-ті рр. XX ст.)	(початок XX ст. – 70 рр.)

<p>Вдосконалення та диференціація спеціальної освіти: нові типи спеціальних шкіл, поява дошкільних та післяшкільних освітніх установ, збільшення видів навчальних закладів. Нові цінності після Другої світової війни – Декларація ООН «Про права інвалідів».</p>	<p>30-ті р. – розквіт дефектології, наступні репресії педології. Ценовий характер освіти. Повоєнний час – зростання мережі спеціальних установ, диференціація видів шкіл, типів навчання.</p>
<p>П'ятий період: від рівних прав до рівних можливостей; від сегрегації до інтеграції та інклюзії</p>	
<p>(від 70-тих рр. ХХ ст. до сьогодні) Виникає «концепція нормалізації» людей з особливими можливостями – інтеграція в суспільство (приспосовуємо учня до вимог школи) Інклюзія (приспосовування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів).</p>	<p>(кінець ХХ ст. – сучасність) Основний напрямок розвитку корекційної освіти в Україні це, з одного боку, збереження позитивного досвіду корекційного навчання, теоретико-методологічних придбань попередніх періодів, а з іншої, розробка, апробація й впровадження сучасних моделей освітніх установ, інноваційних технологій спеціальної освіти.</p>

Українська дослідниця Оксана Таранченко виокремлює 6 періодів становлення системи освіти осіб із порушеннями розвитку в Україні [5]:

Перший період (X – перша половина XIX ст.) – становлення системи церковної благодійності в церковно-монастирських установах.

Другий період (перша половина XIX – початок ХХ ст.) – період благодійництва та відкриття першого приватного закладу для дітей з різними вадами розвитку.

Третій період (до 1930-х років) – законодавче, нормативне та організаційне оформлення системи освіти осіб з вадами розвитку, розроблення діагностичних методик і відповідної практики відбору дітей до навчальних закладів.

Четвертий період (1930-1950-ті роки) – уніфікація освіти в масштабах Союзу, оформлення систем спеціального навчання осіб з вадами розвитку, науково-теоретичні основи диференційованого навчання дітей з різними категоріями інвалідності та її практичне впровадження у відповідних навчальних закладах.

П'ятий період (1950-1990-ті роки) – удосконалення та розширення інституційної мережі системи спеціальної освіти, методів наукового вдосконалення з урахуванням нових досягнень техніки.

Шостий період (1990-ті роки – сучасність) – розвитку національної системи освіти, перегляд концептуального підходу до навчання осіб з вадами розвитку відповідно до законодавства на міжнародному рівні та з урахуванням змін у суспільстві, упровадження інклюзивних практик [5].

«Еволюція людської цивілізації – чітка закономірність: суспільство і освіта визначають одне одного. Система освіти залежить від соціальної ситуації; водночас, як розвиватиметься система освіти, так і суспільство

досягне цього рівня розвитку», – зазначає О.Таранченко [5:37]. Трансформація української системи освіти відбувалася на тлі серйозних змін у всіх сферах суспільного життя, переосмислення та переформатування світоглядних, науково-педагогічних позицій, розроблення правового і законодавчого поля в освітній сфері з позицій розбудови демократичної держави. Ці ж виклики наявні й у сфері освіти дітей з особливими потребами.

Нові концептуальні засади устрою суспільства, визнання різноманітності та рівноправності людської спільноти, рух світової педагогічної науки у напрямі гуманізації та освітньої демократизації зумовили гуманізацію ставлення сучасного українського суспільства до людей з особливостями розвитку, яка виявилася в державній політиці інклюзії в освіті та усіх інших сферах соціального життя, внесла суттєві зміни в професійну діяльність педагогів загалом і педагогів у сфері спеціальної освіти, логопедів, зокрема. Цілком закономірно, що у зв'язку з цим державою висуваються якісно нові вимоги до фахівців системи спеціальної освіти.

В умовах зміни парадигми майбутня роль логопеда все частіше постає як модель соціально-педагогічно доцільних способів взаємодії з оточенням та як безпосередній організатор людського середовища в інклюзивному освітньому просторі, робота з дітьми з особливими потребами, групами дітей та батьками дітей. У процесі демократизації українського суспільства все більшого поширення набуває ідея гуманізації освіти та пріоритету особистості.

Гуманістична спрямованість особистості педагога означає ставлення до дитини як до найвищої цінності, визнання її права на свободу, добробут, вільний розвиток здібностей і самовираження. Тільки з вірою в себе можна вільно реалізувати свій творчий потенціал, як для себе, так і для інших. Остання зміцнюється не лише визнанням і поцінуванням її видатних якостей, але й визнанням і поцінуванням особистості в цілому, тобто коли людину люблять і поважають її гідність.

Як наголошує академік І.Бех, переорієнтація освіти на гуманістичні цінності ставить високі вимоги до особистості педагога, який покликаний не лише керувати дітьми, а взаємодіючи з ними, допомагати їм підійматися у власному розвитку, розвиватися при цьому і самому [1].

Гуманістична ідея педагога як людини, яка розуміє дитину з особливими потребами, бачить світ її очима, визнає дитину гідною людиною і здатна створити умови для її розвитку, виникла і закріпилася в педагогічній думці в усьому світі. Ці положення є системними і дозволяють об'єднати різні теорії, часто зовні несхожі, у рамках гуманістичної парадигми. Слід зазначити, що успіх гуманістичного та демократичного процесу в освіті в Україні сьогодні залежить, насамперед, від педагогів, які є ключовими фігурами в освітньому процесі. Вони повинні мати високий рівень професійної та науково-педагогічної культури, гуманістичну позицію щодо учнівської та студентської молоді, володіти психолого-педагогічною компетентністю, здатністю до педагогічного, науково-педагогічного дослідження та інноваційного мислення, вмінням вирішувати проблеми з

позиції споживачів освіти, вмінням працювати з освітніми засобами, освітнім змістом і технологіями, здатністю до творчої, інноваційної цілісності; культурою професійної поведінки, умінням саморегуляції власної діяльності [1:10].

Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття» передбачає перехід до гнучкої і динамічної багаторівневої системи освіти, формування мережі закладів вищої освіти, здатних задовольнити індивідуальні інтереси, регіональні та загальнодержавні потреби за освітньо-кваліфікаційними рівнями, типами, формами і умовами навчання та джерелами фінансування [3].

Аналіз сучасних науково-теоретичних досліджень з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців дозволив нам визначити теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх логопедів в умовах університетської освіти, кваліфікаційні вимоги до логопедів на сучасному етапі, необхідність формування гуманістичної позиції як чинника їх професійної компетентності.

В Україні питаннями професійного становлення майбутніх фахівців у галузі спеціальної педагогіки займаються провідні науковці в галузі спеціальної педагогіки (В. Бондар, В. Засенко, І. Колесник, А. Колупаєва, С. Миронова, О. Мартинчук, Н. Пахомова, Л. Руденко, В. Синьов, Є. Синьова, О. Таранченко, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та інші). Проблема підготовки майбутніх логопедів на засадах компетентнісного підходу не було предметом спеціального наукового дослідження, проте окремі його аспекти вивчалися побіжно в аспекті вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з освіти осіб з особливими потребами. Однак, незважаючи на важливість отриманих науковцями результатів, концептуальні та організаційно-педагогічні засади компетентнісно орієнтованого навчання та перелік складників професійної компетентності майбутніх логопедів, які працюють в умовах як спеціальної, так і інклюзивної освіти, ще не до кінця визначені.

У педагогічній науці є достатньо напрацювань, що стосуються фахової підготовки спеціалістів педагогічного спрямування. Розглянемо детально специфіку формування логопеда в умовах університетської освіти.

Щороку кількість дітей, котрі мають особливості розвитку мовлення, збільшується, тому зростає попит на логопедів, які здійснюють корекційно-профілактичну та корекційно-відновлювальну діяльність. Дати оцінку роботі відповідального логопеда непросто. Він повинен володіти технологіями творчої праці, мати глибокі знання з педагогіки та психології, бути компетентним у питаннях корекційно-відновлювальної роботи, прагнути до професійного зростання, тому постійно займатися самовдосконаленням.

Основна мета логопеда – планування і здійснення навчально-корекційної роботи з вихованцями, які мають недоліки мовленнєвого розвитку. На це спрямована теоретична складова підготовки фахівця –

вивчення мовленнєвих порушень у дітей та методики їх виявлення, профілактики та подолання, а також – практична, що передбачає оволодіння методикою профілактики, виявлення та подолання мовленнєвих вад.

У державних та нормативних документах визначено характеристики кваліфікації фахівців педагогічної галузі та шляхи їх формування. Оскільки логопед теж відноситься до неї, проаналізуємо загальні тенденції, які сприятимуть його становленню.

Зокрема, у законі України «Про освіту» зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових, творчих і фізичних здібностей, формування ціннісних орієнтацій, умінь і навичок, необхідних для її успішної самореалізації, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, підготовка кваліфікованих фахівців і на цій основі примноження інтелектуального, економічного, творчого та культурного потенціалу населення, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [4]. Тому рівень підготовки кадрів повинен відповідати вимогам суспільства. Відповідно до національної рамки кваліфікацій фахівцю повинні бути притаманні «автономність і відповідальність – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності; знання – осмислена та засвоєна інформація, що є основою усвідомленої, цілеспрямованої діяльності; компетентність – здатність до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості; комунікація – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності; уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем» [4].

Основні державні документи: Конституція України, закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту» – гарантують право людини на освіту та регулюють зміст діяльності педагогів відповідно до потреб населення країни взагалі та окремої особистості зокрема. Дані документи зорієнтовані також на перспективний розвиток мережі варіативних спеціальних дошкільних і шкільних установ: визначають етапи, умови і механізми їх становлення та діяльності, з врахуванням соціально-економічних умов, системи реформування спеціальної освіти та необхідності підготовки кадрів нової генерації. Особлива увага приділяється людям з особливими освітніми потребами. Це підтверджується статтею 19 Освіта осіб з особливими освітніми потребами:

1. Держава створює умови для забезпечення особам з особливими освітніми потребами права та можливості здобуття освіти на всіх рівнях з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, здібностей, компетенцій та інтересів.

2. Держава забезпечує підготовку фахівців, які працюють з особами з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти.

3. Особам з особливими освітніми потребами забезпечується здобуття освіти на рівні з іншими, у тому числі шляхом створення відповідного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування з урахуванням індивідуальних потреб таких осіб [4].

Таким чином, навчання має ґрунтуватися на гуманістичних і демократичних пріоритетах, як того вимагає Конвенція ООН про права дитини, особливо в частині захисту прав та інтересів дітей.

Майбутнім логопедам варто зосередити увагу на наступних принципах:

- принципах державної політики та освітньої діяльності у сфері освіти: особистісно орієнтовані принципи, забезпечення якості освіти, забезпечення рівного доступу до освіти, розвиток інклюзивного освітнього середовища;

- забезпечення дітям з особливими освітніми потребами безоплатного доступу до освіти відповідно до їхнього стану здоров'я в державних і комунальних навчальних закладах;

- раннє виявлення та діагностика дітей з урахуванням даних у мережі закладів опіки та у сімейному середовищі;

- варіативність базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та особистої компетентності дитини;

- розвиток різноманітності змісту, форм і методів освіти, у тому числі навчання за індивідуальними програмами;

- поступовий перехід від усталеної традиційної моделі шкіл-інтернатів до інклюзивної освіти у загальноосвітньому середовищі.

У цьому контексті актуальними є рекомендації професора та доктора філософії Університету Конкордія (Канада) Тіма Лормана щодо семи стовпів підтримки інклюзивної освіти. Перший стовп – розвиток позитивного ставлення. Другий – це політика підтримки та лідерство. Третій стовп – це засновані на дослідженнях і практиці процеси у школах і класах. Четвертий – гнучкі навчальні програми та педагогіка. П'ятий – залучення громади. Шостий – змістовна рефлексія. Сьомий стовп – необхідна підготовка та ресурси [9].

Закон України «Про освіту» визначає: інтегральну компетентність, загальні компетентності, спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Водночас в основі інтегральної компетентності лежать особистісні якості та досвід, теоретичні знання та практичні вміння – тобто, ті чинники, що зумовлюють здатність педагога до виконання посадових обов'язків.

Українська дослідниця М. Шеремет зазначає, що «професійна діяльність логопеда полягає у наданні профілактичної, діагностичної та колекційної логопедичної допомоги особам з первинними та вторинними порушеннями мовлення, як комплексу занять з попередження, виявлення та усунення порушень усного та писемного мовлення з ранніх стадій. Підкреслюється, що вона забезпечується «системою логопедичної допомоги» [8]. Система також передбачає набір спеціальних якостей,

необхідних для виправлення мовленнєвих розладів: почуття відповідальності, самоконтроль, професійна впевненість у собі, спеціальні якості, необхідні для роботи з людьми з мовленнєвими розладами, особливо емоційна стабільність, велика зацікавленість професією і самовідданість порівняно з іншими педагогічними професіями, як результат системного освоєння основ логопедичного знання та формування професійної готовності фахівця-логопеда, який володіє практичними навичками навчання, виховання і корекції мовлення у дітей, підлітків і дорослих [9].

Аналіз сучасних українських досліджень (В. Засенко, А. Колупаєва, О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, О. Таранченко, М. Шеремет) дав змогу визначити зміст професійної компетентності майбутнього логопеда як динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, необхідних для ефективної діяльності в якості виконавця (на рівні освітнього ступеня бакалавра) і організатора (на рівні освітнього ступеня магістра) програм інклюзивного навчання дітей з порушеннями мовленнєвої діяльності, а також способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначають здатність логопеда успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному освітньому ступені.

Професіограма логопеда включає в себе таке: глибоку компетентність і володіння загальнолюдськими переконаннями, громадянську і моральну зрілість, пізнавальну і педагогічну спрямованість, захопленість професією, любов до дітей, вимогливість до себе та інших, справедливість, терпіння, самокритичність, творчу педагогічну яву і спостережливість, чесність, скромність, відповідальність, твердість і послідовність у словах і діях. Логопеди повинні володіти загальною системою теоретичних знань і спеціалізованою системою спеціальних знань, що формує уявлення про типи і структури аномального розвитку, методи попередження і подолання мовних порушень та способи психолого-педагогічного впливу.

Професіограма логопеда представлена в дослідженні Ю. Пінчук [7:5], де провідними якостями особистості логопеда визначені: *особистісно-етичні* (почуття обов'язку і громадянської відповідальності, гуманізм, чесність, толерантність, уважність, доброзичливість, свідоме ставлення до праці і дисципліни, вимогливість, щирість, скромність, комунікабельність, об'єктивність, самокритичність, висока моральна культура, оптимізм, артистизм, загальна мудрість, наполегливість і терпіння; *особистісно-психологічні характеристики* (широта і глибина пізнавального інтересу, гнучкість, відкритість і критичність, висока пізнавальна працездатність, потреба в самоактуалізації, позитивна Я-концепція, креативність, емоційна чутливість і стабільність, розвиненість мовлення і слуху; довготривала пам'ять, гнучкість, пластичність, спостережливість, сила волі, обсяг і розподіл уваги, культура темпераменту, об'єктивна самооцінка; *педагогічні* (вища професійно-педагогічна освіта, інтерес до професійної діяльності,

любов до роботи і дітей, емпатія, бажання допомогти людині з порушеннями мовлення позбутися мовленнєвих бар'єрів, педагогічний такт, педагогічне мислення, педагогічна інтуїція, професійно-педагогічна працездатність, прагнення до науково-педагогічної творчості, висока мовленнєва культура (чіткість мовлення, емоційність, виразність, змістовність мовлення, експресивність), почуття гумору [7:5].

У своїх рекомендаціях щодо корекційної діяльності успішних логопедів українська дослідниця Н. Пахомова визначає гуманістичну особистісно-орієнтовану позицію логопеда (визнання людини абсолютною цінністю, толерантність, духовний світогляд, доброта і співчуття, орієнтація на позитивні сторони дитини) як необхідний елемент, що визначається як одна з основних професійних характеристик [6].

Таким чином, хоча різні заклади по-різному підходять до вибору критеріїв та показників професійно-особистісної готовності логопедів, можна зробити висновок, що базовим елементом професійно-особистісної готовності логопедів є гуманістична спрямованість їх особистості, яка полягає у визнанні загальнолюдської цінності професійної діяльності та задоволеності нею, відчуття цілеспрямованості у набутті професійних умінь та навичок, що проявлятиметься в особистісній результативності та ефективності.

Наразі потреба суспільства у висококваліфікованих логопедах не задовольняється повною мірою. Тому освітній процес у вищій школі, незалежно від того, чи це інклюзивна освіта, чи освіта для осіб з особливими потребами, потребує підготовки фахівців, здатних здійснювати якісну професійну діяльність з гуманістичних позицій. Як наслідок, сучасні науковці та освітяни єдині у визнанні гуманістичної педагогіки пріоритетним напрямом і пов'язують зростання інтересу до педагогічного гуманізму не лише зі зміною розуміння цілей і методів навчання та виховання, а й з новою стратегією сучасної української освіти, що базується на підтримці духовного розвитку особистості, а також стверджують, що найважливішою вимогою до сучасної освіти є її гуманістична спрямованість.

Тому в сучасних реаліях української освіти постає питання, чи готові педагоги до виконання завдань гуманістичної педагогіки, яка ставить нові вимоги до спрямованості та змісту підготовки майбутніх педагогів на всіх рівнях освіти.

Висновки. Підготовка майбутніх логопедів у руслі ідей гуманістичної педагогіки є надзвичайно актуальною в умовах сьогодення, адже невтішні дані статистики ВООЗ про постійне збільшення числа дітей, що мають різні особливості у фізичному, психічному, а також мовленнєвому розвитку обумовлює нагальну необхідність кваліфікованих кадрів. Сучасній системі спеціальної та інклюзивної освіти сьогодні вкрай необхідні педагоги-професіонали, здатні вирішувати завдання всебічного гармонійного розвитку особистості дитини з особливими потребами, психолого-педагогічної корекції, компенсації, соціалізації, адаптації, навчання та виховання майбутніх повноцінних, активних та творчих громадян нашого суспільства,

що є неможливим без гуманістичного ставлення педагога до своїх вихованців. Тобто, професійна компетентність логопедів, сформована на засадах гуманізму у процесі їх навчання у закладах вищої освіти, має вирішальне значення для вирішення вищезазначених завдань.

Література

1. Бех І. Д. Нова педагогічна позиція як предмет наукового осмислення. *Проблеми професійної підготовки вчителя школи майбутнього* : зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф. Мелітополь, 2002. Т. 1. С. 4-14.
2. Бондар В., Золотоверх В. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи. *Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-канадський досвід)* : матеріали Міжнар. конф., Київ, 25-26 травня 2004 р. Київ : Наук. світ, 2004. С. 100-103.
3. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття» / відп. за вип. С. С. Павловський. Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
4. Закон України «Про освіту» зі змінами 2023 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39.
5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта : від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
6. Пахомова Н. Г. Інтеграція медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки майбутніх логопедів : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2013. 560 с.
7. Пінчук Ю. В. Готовність студентів-логопедів до професійної діяльності. *Дефектологія*. 2004. № 3. С. 41–44.
8. Шеремет М. К. Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі. *Логопедія*. 2011. № 1. С. 3–5.
9. Loreman T., McGhie-Richmond D., Kolypayeva A., Taranchenko O., Mazin D., Crocker C. A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives. *School Effectiveness and School Improvement*. 2016. 27 (1). P. 24–44.

References

1. Bekh, I. D. (2002) *Nova pedahohichna pozytsiia yak predmet naukovoho osmyslennia* [A new pedagogical position as a subject of scientific understanding]. *Problemy profesiinoi pidgotovky vchytelia shkoly maibutnoho* : zb. mat-liv Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Problems of professional training of future school teachers. Melitopol, T. 1, 4-14. [in Ukrainian].
2. Bondar, V., Zolotoverh, V. (2004) *Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: poshuky ta perspektivy* [Education of children with special needs: searches and perspectives]. *Suchasni tendentsii rozvytku spetsialnoi osvity (Ukrainsko-kanadskyyi dosvid)* : materialy Mizhnar. konf., Kyiv, 25-26 travnia 2004 r. – Modern trends in the development of special education (Ukrainian-Canadian experience). Kyiv : Nauk. svit, P. 100-103. [in Ukrainian].
3. Pavlovskiy, S. S. (ed.) (1994) *Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita»: Ukraina XXI stolittia* [State national program "Education: Ukraine of the 21st century"]. Kyiv : Raiduha. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» zi zminamy 2023 rik №2145-VIII vid 05.09.2017, redaktsiia vid 21.11.2021. [Law of Ukraine On Education]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 2017, № 38-39. URL : http://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statia-19.htm [in Ukrainian].

5. Kolupaieva, A. A., Taranchenko, O. M. (2016) *Inklyuzyvna osvita : vid osnov do praktyky : monohrafiia* [Inclusive education: from basics to practice: monograph]. Kyiv : TOV «АТОПОЛ». 152 p. [in Ukrainian].

6. Pakhomova, N. H. (2013) *Intehratsiia medyko-psykholohichnoi ta pedahohichnoi skladovykh profesiinoi pidhotovky maibutnix lohopediv* [Integration of medical, psychological and pedagogical components of professional training of future speech therapists] (PhD Thesis). Kyiv. 560 p. [in Ukrainian].

7. Pinchuk, Yu. V. (2004) *Hotovnist studentiv-lohopediv do profesiinoi diialnosti* [Readiness of speech therapist students for professional activity]. Defektolohiia – Defectology, 3, 41–44. [in Ukrainian].

8. Sheremet, M. K. (2011) *Osnovni tendentsii modernizatsii pidhotovky korektsiinykh pedahohiv v umovakh reformuvannia osvitnoi haluzi* [The main trends in the modernization of the training of correctional teachers in the context of reforming the educational sector]. Lohopediia – Speech therapy, 1, 3–5. [in Ukrainian].

9. Loreman, T., McGhie-Richmond, D., Kolupayeva, A., Taranchenko, O., Mazin, D., Crocker, C. (2016) *A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives*. School Effectiveness and School Improvement, 27 (1), P. 24–44. [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено обґрунтування гуманізму як чинника формування професійної компетентності майбутніх логопедів, детально розглянуто специфіку їх підготовки в умовах університету. Проаналізовано шлях суспільства до сучасного розуміння гуманістичних завдань спеціальної освіти, періоди становлення системи освіти осіб із порушеннями розвитку в Україні.

Історичний огляд розвитку гуманістичної педагогіки та аналіз стану сучасної освіти переконливо доводять, що ідея гуманізму, покладена в основу найвідоміших прогресивних педагогічних учень, набуває найбільшої актуальності у вирішальні періоди суспільного розвитку, коли чітко простежується потреба певного суспільства в духовному єднанні людей. Саме тому сьогодні відбувається орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, гуманізацію освітнього процесу, впровадження інклюзивного освітнього середовища.

Наголошується, що гуманізація ставлення сучасного українського суспільства до людей з особливостями розвитку виявилася в державній політиці інклюзії в освіті та усіх інших сферах соціального життя, внесла суттєві зміни в професійну діяльність педагогів загалом і педагогів у сфері спеціальної освіти, логопедів, зокрема. Цілком закономірно, що у зв'язку з цим державою висувуються якісно нові вимоги до фахівців системи спеціальної освіти.

У статті підкреслено, що в умовах зміни парадигмальних проєкцій зростає роль майбутнього логопеда як прикладу соціально-педагогічно доцільних способів взаємодії з оточуючими та безпосереднього організатора гуманістичного середовища в інклюзивному освітньому просторі, в якому він взаємодіє з дитиною з особливими потребами, дитячим колективом, батьками дітей. Для розв'язання названих вище завдань визначальне значення має професійна компетентність логопеда, сформована на засадах гуманізму в результаті підготовки у закладах вищої освіти.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація, професійна компетентність, майбутні логопеди, фахова підготовка.